

REFORMIMATU RIIGI REFORMIMINE

Rudolf Pihhoja. Foto Peep Pillak

Venemaa tundub tihtipeale väljastpoolt vaadatu-na imede maana, kus kõik on võimalik – isegi võimalu on seal võimalik. Eestis, arvame, et see päris nii ei ole ja ilmselt ei ole kunagi olnudki. Tegelikult ei toimu ka Venemaal imesid, vaid sealgi toimivad seaduspärasused – tõsi küll omad seaduspärasused, sellised, mis mujal maailmas, kaasaarvatud Eesti, ei pruugi kehtida. Et Venemaad mõista, tuleb neid seaduspärasusi teada ja tunda. Kõige paremad asjatundjad on muidugi venelased ise. Teised, väljaspoolsed analüütikud, võivad küll üksikuid detaile distantsti tõttu paremini näha, kuid Venemaa protsesside toimumise sisemist loogikat on neil sageli raske tabada. 1992. aasta septembris Ameerika Ühendriikide ülikoole külastades ja seal loenguid pidades oli mul kord võimalus koos õhustada seitsme sovetoloogiga. Loomulikult läks jutt kohe N Liidu lagunemisele ja Eesti iseseisvumisele. Selline sündmuste kulg ärritas sovetolooge: N Liidu lagunemine ei olnud ette nähtud – see tähendas Soviet Unioni kadumist ja, mis parata, sovetoloogide kadumist, vähemalt senisel kujul. Ja see oli nende jaoks isiklik katastroof. N Liidu lagunemine ei olnud ette nähtud ka Gorbatšovi plaanides, kui ta alustas oma reformidega, lihtsalt kukkus nii välja. N Liit lakkas olemast subjektina ja sai ajaloolise uurimise objektiks. N Liidu ajaloo uurimine ei ole kergete killast. Seda on küll uuritud, kuid ilma piisava juurdepääsuta allikatele – dokumentidele. Ja ega Venemaal praegugi veel ole võimalik kõiki dokumente kätte saada, kuigi tohutul hulgal on seni salajas hoitud arhiive avatud. Seda enam on tervitatud uurimused, mis põhinevad seni uurijatele suletud arhiividel ja toovad ajalooteaduslikku käibesse uusi allikmaterjale.

Möödunud aasta numbriga on välja antud rohkem kui seitsmesaja lehekülje paksune venekeelne uurimus "Nõukogude Liit: võimu ajalugu 1945–1991", mille koostamisel on kasutatud dokumente endise kompartei poliitbüroo ja keskkomitee suletud fondidest. Monograafia autoriks on Rudolf Germanovitš Pihhoja. Nagu juba nime põhjal oletada võib, ulatuvad Pihhoja juured Eestisse: tema esivanemad, Pihhoojad, rändasid 1877. aastal Võrumaalt esialgu Pihkvamaale ja sealt edasi Siberisse. Rudolf Pihhoja sündis 1947. aastal Sverdlovski oblastis. Tema isa oli pääsenud 1937.–38. aasta stalinlikust rahvuslikust puhastusest eluga, kuna oli parasjagu sõjaväes. Isa oli veel eesti keelt osanud, kuid jätkuvate repressioonide kartuses keelas pojal eesti keele õppimise. Rudolf Pihhoja lõpetas Uraali Ülikooli, tegeles Venemaa varasema ajaloo-ga: kandidaaditöö kaitses Vana-Vene kiriku ajaloost XI–XIII sajandil ja doktoritöö ühiskondlik-poliitilisest mõttest Uraalides XVIII sajandil. 1990. aastal määrati Rudolf Pihhoja juhtima arhiivindust, kus ta vahetas välja vanameelse N Liidu Arhiivide Peavalitsuse juhi Fjodor Vaganovi. 1991. aasta novembris tegi Pihhoja ametliku visiidi Eestisse, mille käigus kirjutati alla Eesti-Vene arhiivialase koostöö lepingule, tänu millele Eesti ajaloolased said olulisi materjale Venemaa arhiividest. Venemaa arhiivinduse eesotsas oli Rudolf Pihhoja kuni 1996. aasta alguseni, mil ta oli sunnitud tagasi astuma. Põhjuseks kahe tule vahele sattumine: ühelt poolt nõudis ühiskondlik surve arhiivide avamist, teiselt poolt tegid paljud ametkonnad kõikvõimaliku, et arhiive salajas hoida. Pihhoja poolt alustatud arhiivide avamine pidurdus – vähe sellest, isegi osa juba avatud arhiividest suleti taas. Aastatel 1996–1998 oli Pihhoja fondi "Demokraatia" (tuntud rohkem kui Jakovlevi fond) aseesimees, mil tema toimetusel ilmusid uurimused KGB struktuurist ja Katõnis toimunud massimõrvast. Praegu juhatab Pihhoja Vene Föderatsiooni Presidendi juures asuva Venemaa Riigiteenistuse Akadeemia Vene riikluse ajaloo ja ühiskondlik-filosoofilise mõtte kateedrit. Selle aasta 23.–24. mail esines ta Tallinnas ja Tartus loengutega Nõukogude Liidu ajaloost ja tänapäeva Venemaast, sealhulgas aulaloeng Tartu Ülikoolis. Huvitav on täheldada, et 1993. aastast on aulaloenguid peetud kolmkümmend üks, kuid Rudolf Pihhoja on esimene lektor Venemaalt. Kutse tulla Tartu Ülikooli loengut pidama esitas talle juba mitu aastat tagasi tolleaegne rektor Peeter Tulviste. Plaanitud Eestisse tulek on aga korduvalt edasi lükkunud – põhjuseks ebastabiilne olukord Venemaal.

P. P.